

Üç Ayrı Dönemin Hikayecisinde Ekoeleştirel Tavrı

Maksut YİĞİTBAŞ
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
maksut@ahievran.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3041-8120

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1132202

Geliş Tarihi: 17.06.2022

Revize Tarihi: 08.03.2023

Kabul Tarihi: 22.03.2023

Atf Bilgisi

Yiğitbaş, M. (2023). Üç ayrı dönemin hikayecisinde ekoeleştirel tavrı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 244-254.

ÖZ

Ekosistem canlı ve cansız tüm varlıkları içerisinde barındıran bir yapıdır. Ekoeleştiri ise kaynağını ekoloji ve sanat eleştirisinden alır. Bu bağlamda ekoeleştiri insanın canlı ve cansız diğer tüm varlıklarla olan ilişkisinin eleştirel boyutta incelenmesidir. Ekoeleştirin yakın zamanda ortaya çıkmasının sebebi insanlığın doğaya ve canlı-cansız tüm varlıklara karşı duyarlılığının azalmasıdır. İnsanlar kısa zaman öncesine kadar doğaya saygıyla yaklaşırken özellikle sanayi devrimi ve teknolojik gelişmelerdeki hızlı artıştan sonra bu saygı yerini tahribata bırakır. Doğaya karşı yapılan bu tahribata sessiz kalamayan sanatçılar ise sanatın gücünü kullanarak eserlerinde insanlara çevre bilinci aşılamaya çalışmaktadır. Çünkü sanatçılar sanatın her alanının doğadan beslendiğinin bilincindedir ve bu doğrultuda doğaya odaklanarak eserler ortaya çıkarırlar. İnsanlara ekoeleştirel bu uyarı hikâyelerde de kendini göstermiştir. İlk örnekler arasında yer alan Samipaşazade Sezai'nin Küçük Şeyler isimli eserindeki İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır hikâyesi yazıldığı dönem göz önüne alındığında yapı taşı sayılabilecek niteliktedir. Bu hikâyenin bir nevi başlattığı doğaya dönüş Sait Faik'in hemen hemen bütün eserlerinde görülmektedir. Doğaya ve özellikle denize karşı büyük bir hayranlığı ve ilgisi olan Abasıyanık, ekoeleştirin sınırını genişleterek insan ilişkilerinin doğa gibi doğal ve kendiliğinden olması gerektiğine dikkat çeker. Yakın dönem edebiyatta ise Çerkez Bozdağ'ın eserleri ekoeleştirel düzlemde ele alınabilir. Bozdağ, kendisinden önce gelen yazarların yaptığı ekoeleştiri somut gerçekliğe dayandırarak adeta gelecekte haber verircesine insanları uyararak için kullanır. Ekoeleştiri bütün bu bağlamlarda edebiyat içinde var olması gereken bir türdür. Giderek artan doğa tahribatı insanlığın geleceğini tehdit etmektedir ve bu nedenle ekoeleştiri büyük bir önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, edebiyat, ekoeleştiri, hikâye, tabiat.

The Ecocritical Attitude in the Storyteller of Three Different Period

ABSTRACT

An ecosystem is a structure that contains all living and non-living things. Ecocriticism, on the other hand, takes its source from ecology and art criticism. In this context, ecocriticism is the critical examination of the relationship of man with all other living and non-living beings. The reason for the emergence of ecocriticism is the decrease in the sensitivity of human beings to nature and all living and non-living beings. While people were treating nature with respect until a short time ago, especially after the industrial revolution and the rapid increase in technological developments, this respect leaves its place to destruction. Artists, who cannot remain silent about this destruction against nature, try to instill environmental awareness in their works by using the power of art. Because artists are aware of the fact that every field of art is nourished by nature, and in this direction, they create works by focusing on nature. This ecocritical warning to people has also shown itself in the stories. Considering the period in which it was written, the story of Two Hundred and Fifty Kurus and a Century in Samipaşazade Sezai's work named Küçük Şeyler, which is among the first examples, can be considered as a building block. The return to nature that this story started in a way can be seen in almost all of Sait Faik's works. Abasıyanık, who has a great admiration and interest in nature and especially the sea, expands the boundaries of ecocriticism and draws attention to the need for human relations to be as natural and spontaneous as nature. In recent literature, the works of Çerkez Bozdağ can be considered on an ecocritical level. Bozdağ uses the ecocriticism of his predecessors to warn people, as if foretelling the future, by basing it on concrete reality. Ecocriticism is a genre that should exist in literature in all these contexts. Increasing destruction of nature threatens the future of humanity and therefore ecocriticism is of great importance.

Keywords: Environmental, literature, ecocritic, story, nature.

Giriş

İnsanoğlunun doğaya, canlı-cansız her varlığa geçmişte daha duyarlı olduğu, dünyanın bugün geldiği kritik aşamayla kıyaslandığında daha iyi anlaşılacaktır. Oysa yaklaşık iki yüzyıl öncesine kadar bedevîsinden medenisine insanlar kendiliğinden veya beşerî, ilahî dinlerin öğretilerine bağlı olarak

doğaya saygılı olmuş, korumuş ve değer vermiştir. Tabiata ve içindekilere kardeş ya da akraba nazarıyla bakan Kızılderililer bir atasözlerinde şunu dile getirirler: “Bütün bitkiler ve hayvanlar kardeşimizdir. Bizlerle konuşurlar, eğer dinlersen; duyabilirsin.”. Kuran-ı Kerim’de ise varlık âleminin sahibi, yarattığı nimetleri sıraladıktan sonra israfa ve onları hor kullanmamaya dikkat çeker: “O, çardaklı ve çardaksız olarak bahçeleri, ürünleri, çeşit çeşit hurmalıkları ve ekinleri, zeytini ve narı (her biri) birbirine benzer ve (her biri) birbirinden farklı biçimde yaratandır. Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyin. Hasat günü de hakkını (öşürünü) verin, fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez” (En’âm Suresi, 2011, ss. 158- 159). İsfraf değersizleştirir oysa doğayla insan eşgüdümse bir bağ içindedirler. Dolayısıyla tabiatın bir parçası olan insanoğlu ait olduğu doğaya karşı göstereceği olumsuz tavır doğrudan veya dolaylı olarak kendine de yaşatacaktır.

Ekolojik dengeye zarar veren süreç sanayileşme ve modern kültür ile başlar. Tabiat hükmedilmesi gereken doğal güç olarak bugün dahi reklam ve iletişim dilinde varlığını sürdürmektedir. Sınır tanımayan tüketim bilinçaltında, mitoloji, inanç (Ana Tanrıça, Kibele) ve söylencelerden alarak doğayla ilişkilendirilen kadının yüceltilmesi yerine küçümsenmesi sanatçıları derinden yaralar. İnsanların doğaya ve öz benliğine karşı duyarsızlaşmasına dikkat çekmek için sanatlarını bu yolda harekete geçirirler. Yunus Emre’yi, Karacaoğlan’ı, Dadaloğlu’nu, Âşık Veysel’i ve Neşet Ertaş’ı bu açıdan dinlemek; Samipaşazade Sezaî’yi, Refik Halit’i, Sait Faik’i, Yaşar Kemal ve Buket Uzuner’i bu bağlamda okumak gerekir. Özellikle son yüzyıl içinde tabiatın talan, insanın ise meta edilmeye çalışıldığı günümüzde edebiyatın karşı duruş sergilemesi önemlidir. Artık pastoral, panteist ve romantik yaklaşımli tabiat severlik yerine daha gerçekçi bir doğa duyarlılığı üzerinde durulur. Dünya alarm vermektedir artık; “Bir zamanlar sanatın, edebiyatın ve felsefenin amacı varlıkların ve hayatın anlamını açıklamak, dilsiz olan her şeyin sesi olmak, doğaya acılarını anlatması için bir dil vermektir; başka bir deyişle, gerçekliği asıl adıyla çağırmaktır. Bugün doğanın dili koparılmıştır. Bir zamanlar, her sözün, çığlığın ya da jestin içsel bir anlamı olduğuna inanılırdı; bugünse hepsi sıradan bir olay, bir rastlantı olarak görülmektedir” (Horkheimer, 2002, s. 125). Bu serzeniş sadece Horkheimer ile sınırlı kalmamış, 20. yüzyılın birçok aydını insanoğlunun doğaya karşı tahripkârlığına isyan etmiştir.

Ekoeleştirinini ortaya çıkışını düşünce, sanat ve edebiyat dünyasında ortaya çıkan bu gelişmeler ışığında okumak gerekir. “Ekoeleştiri/Ecocritic Yunanca ‘ev hakemi’ anlamına gelen ‘oikos’ ve ‘kritis’ sözcüklerinden türetilmiştir” (Howarth, 1996, s. 69). Terim ilk defa 1978 yılında Amerikalı akademisyen William Rueckert’in “Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism” (Edebiyat ve Ekoloji: Bir Çevreci Eleştiri Denemesi) başlıklı makalesinde kullanılır. Kurumsallaşan ve akademik söylem olarak çevreci eleştiri, Amerika/Nevada’da bir grup akademisyenin iş birliğiyle 1992 yılında resmîyet kazanır. Bu adlandırma ve yasallaştırma çabalarından çok daha önceleri ekoeleştiri tavrıyla olmasa bile doğaya sığınma, edebiyat- tabiat ilişkisine dair pek çok eser kaleme alınır. Cheryll Glotfelty, “Çevre Krizi Çağında Edebiyat Çalışmaları” başlıklı yazısında şunları kaydeder; “Ekoeleştiri nedir? En basit tanımıyla, edebiyatla fiziksel çevre arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Tıpkı feminist eleştirinini dili ve edebiyatı cinsiyet bilincine sahip bir bakış açısıyla incelemesi veya Marksist eleştirinini metin okumalarına, üretim tarzlarına ve ekonomik sınıflara dayalı bir bilinç katması gibi ekoeleştiri de edebiyat çalışmalarına yeryüzü merkezli bir yaklaşım getirir” (Glotfelty, 1996, s. 18). Bu durum ekoeleştiriye kendiliğinden disiplinler arası bir bilime dönüştürür. Çevreci eleştirinini edebi eserlere bakan yönü son kırk yıl içinde önemli mesafe kat eder. Bu yazının sınırlarını ve işlevini dikkate alarak konuyu özetlemek gerekirse iki önemli isim ve bu alanda yol açıcı üç eserden söz etmek gerekir: Arne Naess’in “Ecology, Community and Lifestyle” (Ekoloji, Toplum ve Yaşam tarzı), Lawrence Buell’in “The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture” (Çevreci İmgelem: Thoreau, Doğa Yazımı ve Amerikan Kültürünün Oluşumu) ve “The Future of Environmental Criticism: Environmental Crisis and Literary Imagination” (Çevre Eleştirisinin Geleceği: Çevre Krizi ve Edebi İmgelem).

Arne Naess, derin ekolojiyle ilgili yaklaşımını 1973 yılında kaleme aldığı "The Shallow and the Deep: Long Range Ecology Movement: A Summary" (Sığ ve Derin: Uzun Menzilli Ekoloji Hareketi: Bir Özet) adlı makalesinde geliştirir; 1987 yılında kaleme aldığı "The Deep Ecological

Movement: Some Philosophical Aspects" (Derin Ekolojik Hareket: Bazı Felsefi Yönleri) adlı makalesinde sığ ve derin ekoloji ayrımına ilişkin görüşler belirtir. Canlıları, biyolojik formları ifade etmek için kullandığı biyosfer terimi yerine cansızların da içinde bulunduğu ve onlara karşı duyarlılığı içine alan ekosfer adlandırmasını tercih eder. Böylece biyolojik çeşitlilikle sınırla kalmayan, tüm varlıkları kapsayan ekolojik ortamın önemine ve korunmasına dikkat çekmek ister. Son olarak 1989'da yayımladığı *Ecology, Community and Lifestyle* kitabıyla Naess derin ekolojiyle ilgili birtakım ilkeler ortaya koyar.

Doğayı, insanlığın tabiatla ilişkisini anlamının yeni yollarını bulmaya çalışan Lawrence Buell çevre bilincini önceleyen bir edebiyat eleştirmenidir. Edebiyatın doğayla bağına ve çevreyi nasıl temsil ettiğine dair görüşleri Arne Naess'in kapsamlı veya genel olan yaklaşımına göre daha özeldir. Edebi esere ve edebiyata ilişkin bu görüşleri şunlardır:

- Eserde insanın dışındaki çevre sadece bir arka plan değil, insanın tarihinin doğa tarihiyle iç içe olduğu bir mevcudiyete sahiptir.
- Eserde, insan menfaatleri yasal olan yegâne menfaat olarak görülmez.
- İnsanın çevreye karşı sorumlulukları eserin etik boyutunun bir parçasıdır.
- Eserde çevrenin değişmezliği değil, değişimin veya dönüşümün bir sürece sahip olduğu düşüncesi dolaylı da olsa yer alır (Özdağ, 2017, s. 33). Lawrence Buell'in öne sürdüğü bu normları biraz daha yalınlaştırarak bir edebi eserin ekoeleştirel yönü irdelenip doğaya ve tabii olana ilişkin duyarlıklardan hareketle bir çözümleme denemesi yapılabilir. Buna göre bir eserde;
 - Doğaya karşı sorumluluk bilinci,
 - Tabii yaşam alanlarına yaklaşım biçimi,
 - Canlı-cansız varlıklara bakış açısı,

gibi hususlar bir eserin ekoeleştirel ilgiyle yazıldığını gösterir. Öte yandan insan yerine tabiatın esas alındığı, derin ekoeleştirel yaklaşıma sahip hikâyelerde doğaya dair olgu ve varlıklara lirik gerçeklik düzlemde bakış önemlidir. Lirik gerçeklik, realitenin duygulara bakan yönüyle esere aktarılmasıdır.

Her sanatçının belli bir duyarlılığa sahiptir ancak ekoeleştirel bakış açısında eser sahibinin doğaya ve tabii olana ilgili olması ayrıca önemlidir. Dolayısıyla salt bireysel veya toplumsal açıdan ele alınan; doğadan ve tabii olandan (çıkart dışı ilişkiden) uzak bir eseri ekoeleştirel düzlemde okumak sağlıklı sonuçlar vermez. Ekoeleştirel yaklaşım zaman içinde gelişme gösterir. Feminist ekoeleştirel ve derin ekoeleştirel bu yaklaşımın günümüzde öne çıkan çeşitleridir. Özellikle derin ekoeleştirel doğayı araç yerine amaç seviyesinde ele alması önemlidir. Son iki yüz yılda dünya genelinde yaşanan ekolojik erozyon insanoğluna doğanın ayırdına varması gerektiğini şiddetli bir şekilde hissettirir.

Türk Edebiyatında Ekoduyarlık

Edebiyatın kendini doğadan yadsıması olanaksızdır, bu durum bütün dünya edebiyatları gibi Türk edebiyatı için de geçerlidir. Tanzimat sonrası edebiyatımızda tabiata geniş yer veren şairlerimizden biri, belki de ilki Abdülhak Hamit'tir. Tarhan, Sahra ve Validem'de tabiatı yoğun bir şekilde işleyerek insanla doğa arasında bağ kurmaya çalışır. Benzer yaklaşıma Cenap Şehabettin ve Tevfik Fikret'in şiirlerinde de rastlanır. Ne yazık ki doğaya ilgi noktasında düzyazı şiirden daha geridedir. Kırsal yaşamı eserlerine taşıyan Nabizade Nazım'ın Karabibik'inde, Ahmet Mithat Efendi'nin Bahtiyarlık'ında ya da Mizancı Murat'ın Turfanda mı Turfa mı? adlı eserlerinde köyün ya da kırsal ortamın konu edinilmesi onlara ekoeleştirel özellik katmaz. Zira bu anlatıların hemen hepsinde insan odaklı yaklaşım esastır. Doğaya ve canlılara gerçek anlamda değer veren bu nedenle derin ekoeleştirel özelliği taşıyan hikâye ve romanların en güzel örneklerini Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatında Sait Faik Abasıyanık, Yaşar Kemal, Latife Tekin ve Buket Uzuner verir. Bu yazarlar içerisinde Uzuner'i özellikle anmak gerekir. Romana göre geçmişi daha eski ve bir o kadar da köklü olan Türk hikâyeciliği Tanzimat sonrasında daha da gelişir, Batı edebiyatının etkisiyle modern bir kimlik kazanır. Yakın dönem Türk hikâyecileri arasında öne çıkan adların arasında Samipaşazade ve Sait Faik Abasıyanık önemli bir yere sahiptirler. "Edebi eserde onu yaratıcısının ruhu da bulunur." (Karabulut, 2019, s. 50). Ekoeleştirel konusu çevresinde kalmak koşulu ve makalenin sınırları içerisinde bu iki yazarın doğa hassasiyeti içeren hikâyelerinden örnekler üzerinde durulacaktır. Onlarla

birlikte yakın dönemden, halen hikâye yazmayı sürdüren bir yazar, Çerkez Bozdağ ve onun Deli Yeşil hikâyesi üzerinde durulacaktır.

Samipaşazade Sezai Hikayelerinden Bir Ekoeleştirme Örneği: İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır

Edebi eserlerde çevre bilinci ve doğaya odaklanma, derin ekoeleştirmenin önem verdiği konular olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda Türk edebiyatına bakıldığında çevre bilinci oluşturan veya ilgi uyandırmaya çalışan hikâyeciden ve hikâyelerinde bahsetmek mümkündür. Onlardan biri Türk edebiyatında doğaya karşı takınılan ezberci bakışın dışında bir yaklaşım sergileyen Samipaşazade Sezai ve onun Küçük Şeyler adlı kitabındaki “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır” adlı hikâyesidir. Hikâyenin yayınlandığı dönem, içerdiği doğa bilinci dikkate alındığında oldukça özgün olduğu görülür. Ekoeleştirel açıdan irdeleyeceğimiz “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır”ın kısa özeti şudur: Hikâye, anlatıcı öznenin rolünü üstlenen kişinin arkadaşlarıyla İstanbul’un Çamlıca tepesi çevresindeki gezintisiyle başlar. Çamlıca’dan bakıldığında Boğaz’ın güzelliği kendisiyle birlikte yanındakileri de büyüler. “Semadan dökülen ışık karşı taraftaki Marmara’nın yarısından büyük kısmını kuşatınca gözler ışığın, deniz yüzeyinde dalgalanmasını seyreder. Vakit geçip de güneş batmaya başlayınca Marmara’nın ufuklarında sahillere kadar pembe yollar meydana gelir. Ta karşı taraftaki ufuklarda batan güneşin hizasına gelen gemiler, al atlardan yelkenler açmış gibi görünür. İşte bu Marmara, Çamlıca’nın bir gölüdür. Bu pembeliği barındıran bulutları semaya doğru yönlendiren hafif bir rüzgâr, bahsettiğim ormancığa girerek, nağmeler yapan kanatlılar âleminin bin türlü ahenkteki ezgilerini bulunduğu yere semadan döker. Bu güzel kuru, doğunun huzurlu göğünün aydınlığında, şiddetli olduğu kadar uzun bir aşk ve muhabbetle altmış seneden beri birbirleriyle ayrılmayacak şekilde kucaklanmış ağaçlardan oluşuyordu ki Çamlıca çayırığının sonundan başlayarak Bektaşî tekkesine kadar uzanırdı” (Samipaşazade Sezai, 2020, s. 26). Bu betimlemedeki atmosferi, diğer bir deyişle lirik ortamı yakınlardaki Bektaşî tekkesine gitmekte olan bir Bektaşî’nin:

*“Gönlümü dıçar eden bu hâle hep,
Kara kaşım kara gözlümdür hep sebep”*

dizeleri tamamlar. Anlatıcının üç yıl için yurtdışına, Londra’ya gittikten sonra Çamlıca’da birçok şey değişir. Asırlık ağaçlar yok pahasına kesilirler, hikâye kahramanı yurda dönünce gördüğü manzara karşısında büyük üzüntü duyar; “Uzun bir müddet ayrıldıktan sonra yine Çamlıca’ya döndüm. O günlerde hangi bahçenin içinden, hangi araziden geçsem, her tarafta yıkıp yok eden dehşetli bir balta sesiyle birtakım ağaçların yürek paralayan acı acı feryatlarla yere yıkıldığını görüyordum... Bu yıkım feryatları arasından mahzun mahzun geçerek her yerde hayalimi süsleyen koruya doğru yaklaştım. Ne göreyim? O güzel kuru, her türlü hüznün ve elemiyle bir çöle dönmüş... ne bir ağaç! Ne bir kuş! Şurada burada kalıp kurumuş bazı ağaç kesikleri orası bir Afrika mezarlığına dönmüştü... oradan geçen bir bağcıya, ‘Buraya ne olmuş?’ diye sordum... ‘Buranın sahibi bu ağaçları iki yüz elli kuruşa Üsküdar oduncularına sattı’ cevabını verdi” (Samipaşazade Sezai, 2020, s. 29).

Hikâyenin adını ironik bir tercihle “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır” olarak koyan Samipaşazade Sezai, Çamlıca’daki yüzyıllık ağaçların para için kesilmesine üzülür. Yazar, anlatıcı özne aracılığıyla kahırlanmasını didaktik ve eleştirel söyleme dönüştürmeksizin, hikâyenin adı ve son cümlesiyle yapar: “Buranın sahibi bu ağaçları iki yüz elli kuruşa Üsküdar oduncularına sattı cevabını verdi” (Samipaşazade Sezai, 2020, s. 29). Var olanı gösterme veya iletme çoğu zaman açıklamaya veya çıkarsamaya gerek olmaksızın yeterli olur. Bu anlatım metoduyla kendi kuşağı yazarlarından ayrılan Sezai Bey ünlü romanı Sergüzeşt’te de benzer tavrı sergiler. Kölelik hakkında uzun uzun konuşmak ve okuyucusunu eğitmeye çalışmak yerine trajik bir aşk örgüsü içinde esaretin insanlık dışı olduğuna dikkat çeker.

Ekoeleştirel açıdan oldukça zengin bir hikâye olan “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır”da doğanın çok önemli bir parçası olan ağaçların para uğruna katledişine ağıt yakılır. Tabiata duyulan sevgi içindikilerle duygudaşlık kurmaya; onlara karşı yakın olma hissi verir. Hikâyenin anlatıcı öznesi Çamlıca’nın nefis koruluğunda gördüğü, kurumaya ve ölmeye yüz tutmuş bir ağaca bu açıdan

yaklaşır; “Orada, o ağaçlıkta daha pek taze olan ağaçlardan birinin verem olduğunu gördüm. Bu ağaçlığım capcanlı ve ıslıl ıslıl olduğu baharda o ince, o küçük ağacın dalları, yaprakları sarkmış, kederli ve düşünceli bir halde duruyordu... Narin vücudu akşamların rutubetinden etkilenmeye, rengi ve kokusu sabahın şebnemlerinden solup uçmaya başladı. Daima semadan bir şey bekler gibi duran ve gündün güne sararıp solan bu güzel ağacın haline bütün kâinat içinde yalnız seher, her sabah birkaç damla gözyaşı dökerdi” (Samipaşazade Sezai, 2020, s. 26). Anlatıcı ile birlikte arkadaşlarının Çamlıca'nın ortamından ve Bektaşî dedesinin şarkısından aldıkları lezzet tabiatın armağanı olarak okuyucuya aktarılır. Ağaçların ve onlara bağlı olarak yaşamlarını sürdüren canlıların varlığı sadece insan için değil manasıyla birlikte bütün doğa içinde geçerlidir. Nitekim Bektaşî tekkesinin manevi atmosferi, derviş konumunda tanıtılan dedenin rintliği Çamlıca'nın güzel doğasından beslenir.

Ekoeleştirici Açısından Sait Faik Hikâyelerinden Bir Örnek: Hişt Hişt

Türk hikâyeciliğinin değişimi ve gelişiminde önemli yere sahip olan Sait Faik, hemen her hikâyesinde anlatıcı özne olarak yer alır. Doğayla teması sadece Türk edebiyatında değil dünya edebiyatında da önemli ölçüde zengin olan Abasıyanık'ta tabiat, motiften çok daha önemli bir yerdedir. İnsan, doğa ve tabii ki de deniz/ciler Sait Faik'in hikâyeye rafineleridir. Her biri ekoeleştirici örnekleme sayılabilecek Sait Faik'in bu hikâyeleri arasında “Hişt Hişt” farklı ve özel bir yere sahiptir; kurguda doğanın merkeze alınması, insanın tabiata ait bütünün bir parçası olarak kendini görmesi önemlidir. Hikâyenin kısa özeti şudur: Anlatıcı özne olan adsız kahraman basit bir şeye, tıraş bıçağına sinirlenerek evden çıkar. Yürüdükçe açıldığını hisseder, bu arada kendiyse diyalog içinde olur. Bir an otların yeşil, denizin mavi olmadığını hayal eder: “Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekâlâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir, diye? Budalalık!.. Ya otların yeşili mor, ya denizin mavisi kırmızı olsaydı? Olsaydı o zaman mesele olurdu, işte. Çikolata renginde bir yaprak, çağla bademi renkli bir keçi gördüm. Birisi arkamdan: - Hişt, dedi” (Abasıyanık, 2002, s. 39). Anlatıcı bu hişt hişt seslerini biteviye duymaya başlar. Kimi zaman tarlada, bağda, bahçede ya da yoldaki insanlardan geldiğini düşünür kimi zaman da kuşlardan bu sesi duyar gibi olur. Bir müddet sonra onun için eğlenceye dönüşür hişt hişt sesi: “Yola indim. İstediyse kadar hişt desin. İsterse sahici sulu bir dost olsun. İsterse kimseler olmasın, kendi kendime kulağıma hişt hişt diyen bir divane olayım, ben, aldırmayacağım. Belki bir kuştur. Belki toşbağadır. Belki bir kirpidir. Belki de yakın denizden seslenen bir balık, bir canavardır. Karabataktır. Mihalaki kuşudur. İyisi mi ben kendim hişt hişt derim. O zaman tamamı tamamına pek hişt hişt seslenişine benzemeyen, benzemesin diye uğraştığım bir mırıldanmadır, tutturdum.” Daha sonra farkına varır ki bu doğanın hemen her köşesinden ve varlığından gelen bir sestir. Önemli olanın ise bu sesin kesilmemesi, sürekli gelmesidir: “Nereden gelirse gelsin dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin! Bir hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları... Hişt hişt!...” (Abasıyanık, 2002, s. 40).

Evden sınırlı bir şekilde çıkan anlatıcı kahramanın gerginliği doğayla baş başa kaldığında, tabiattaki varlıklardan hişt hişt diye sesler duymasıyla diner. Bu seslenme ünlemi aslında kendilerinin ayırda olunmasını isteyen, doğaya ait bütün varlıklara aittir. Hişt hişt sıradan bir seslenme ünlemi olmasına karşın bu sesi duyabilen kişi, doğanın kendisine seslendiğini ve ayırda varmasını istediğini rahatlıkla anlar. Ancak anlatıcının dışında hikâyede yer alan diğer kişiler bu seslenme ünlemini açıkça duyamaz ve anlamlandıramazlar. Oysa doğayla rastlaşan, onda kendini bulan anlatıcı kahraman bu sesi rahatlıkla duyar. Kendi özelinde sıkıntısı olsa bile huzuru tabiatın bütünlüklü güzel kompozisyonunda bulur. Öyle olmayıp da: “Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekâlâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir, diye? Budalalık! Ya yağmur yağsaydı? Ya otların yeşili mor ya denizin mavisi kırmızı olsaydı? Olsaydı o zaman mesele olurdu, işte.” O zaman durum tıraş bıçağından kaynaklanan meseleye benzemezdi. Öyle olsa bile doğaya çeki düzen verecek duyarlılığa sahip bir başka Türk sanatçısı çıkar ve kahramanı Dalgacı Mahmut'a onartır dünyayı;

*“İşim gücüm budur benim,
Gökyüzünü boyarım her sabah.
Hepiniz uykudayken.*

*Uyanır bakarsınız ki mavi.
Deniz yırtılır kimi zaman,
Bilmezsiniz kim diker;
Ben dikerim...”*

Mizahi hayal bile olsa doğaya ilgiyi ve sevgiyi ifade eden bir sanatçı duyarlıdır Orhan Veli'ninki.

Sait Faik'in diğer hikâyeleri gibi “Hişt Hişt” de tabiatla kurduğu bağı, kendisi için eksilmeyen bir terapi kaynağı olduğunu gösterir. Zira asıl mesele “Hişt hişt!” sesinin duyulamamasıdır. Tabiatla kurulan bu organik bağ ekoeleştiril açıdan önemli ölçüde malzeme barındırır hikâyede; karşılık beklemezsiniz, çıkarsız bir doğa işlenir. Abasıyanık'ın hasta, ölüme yazgılı olduğunu bildiği ve hissettiği bir evrede “Hişt Hişt!”i yazması doğa ve yaşama duyduğu sevincinin hemen her sözcüğüne sinmesine neden olur. Onun bu hikâyede dile getirdiği yaşama olan bağlılığının ve sevgisinin bir benzerini Cahit Sıtkı “Gün eksilmesin pencereden!” şiirinde dile getirir.

*“Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne halden anlayan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.
Ve gönül Tanrısına der ki:
- Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin pencereden”*

Sait Faik'te tabiat ile yaşam arasında kurulan bağa Tarancı ışığın ve yaşam enerjisinin kaynağı olan güneş üzerinden dikkat çeker. Her iki sanatçının içten, salt yaşama sevincine dair kendilerine yakın hissettikleri tabiatın varlığı ve değeri kendini yoğun biçimde duyumsatır. Bir yönüyle ana kucağını ve sesini simgeler tabiat-ana. Birçok hikâyesinin başat kahramanı ve anlatıcısı olan Sait Faik'in yaşamıyla hikâyeleri arasında çoğu zaman birebir koşutluklar vardır. İnsanları, denizi, doğayı ve onlar arasında kendi benini konu edinen yazar bir bakıma flanör, aylak bir gezgindir. “Kişileri tanıtan anlatıcı durumundaki ‘ben’, bir bakıma hem kendini hem de tabiatı ve kendi dışındaki gelişen dünyayı duyduğu değerler bakımından yorumlamaktadır. ‘Ben’, bu konumda insanları yapıp – etmelerinde hareket noktası aldıkları yüksek değerleri ve davranış değerlerini konu alır.” (Çelik 2002, s. 345). Abasıyanık, boş gezen sıradan bir aylak değil düşünerek gezen ve tanıklıklarını yazma gereksinimi duyan, hatta yazmayı bir histeriye ve terapiye dönüştüren kişidir. Abasıyanık'ta doğal olana ve tabiata yaklaşım; anlatımındaki samimilik ve içtenlik, üslubunun belirleyici tarafıdır. İnsanın kendine ve çevresindekilere tabii, samimi olmayışını bilge bir balığın, Sinağrit Baba'nın dilinden aktaran Sait Faik, bu hikâyesinde ise ekoeleştiril anlayışın sınırlarını genişleterek insan ilişkilerinin doğa gibi tabii olması gerektiğine dikkat çeker.

“Hişt Hişt”te kahraman anlatıcı hemen her gün rastlanan ancak farkına varılmayan canlı cansız varlıkların insanlara hişt hişt diye seslendiğini duyar ve bunun ayırıcılığına olunması gerektiğini salık verir. Bunun için hikâyede bahsedildiği gibi kulakların yıkıtılmasına gerek yoktur, duyarlı olmak ya da istemek yeterli olacaktır. Aksi takdirde: “Nereden gelirse gelsin dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin! Bir hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları. Hişt hişt! Hişt hişt!” (Abasıyanık, 2002, s. 40). Farkına varıldığında varlık anlam kazanacak, ilgi uyandıracak ve sıradanlıktan çıkıp değer kazanır. Abasıyanık'ın “Hişt Hişt!”te dikkat çekmek istediği husus budur.

Çerkez Bozdağ'ın Hikâyelerinden Bir Ekoeleştiril Örneği: Deli Yeşil

Samipaşazade Sezai ve Sait Faik'in hikâyeleri tabiata duyarlılığa davet, dikkat çekme özelliği taşırlar. Bunda şahsi ya da sanatçı hassasiyetlerinin etkisi belirleyicidir. Ancak yakın dönem Türk yazarlarından olan Çerkez Bozdağ, ekoeleştiril açıdan oldukça zengin olan “Deli Yeşil” kitabının aynı adı taşıyan hikâyesinde doğaya duyarlı olmaya davetten öte, ikaz eden ekoeleştiril bir tavrı sergiler.

“Deli Yeşil”de doğaya değer vermenin olumlu sonucu ile ona yüz çevirmenin sonu arasındaki fark çok hazindir. Samipaşazade Sezai ve Sait Faik hikâyelerindeki başkahraman ya da anlatıcı kişi ile özdeşirler buna karşın “Deli Yeşil”de yazar kendini kahramanlardan soyutlayarak hâkim yer yer gözlemci bir bakış açılı anlatımı tercih eder. İlhamını yaşamdan alan “Deli Yeşil”de doğanın insan ve toplum hayatındaki yeri çok yoğun bir şekilde işlenir. “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır” ve “Hişt Hişt!”e göre olumlu bu hikâyenin kısa özeti şudur: 2180 metre yükseklikte bir dağın yarı yamacında konuşlanan Yeşilyurt halkı, köyün rakımı gibi ortalama bir yaşam sürerler. Köyün çevresi ağaç ve çiçeklerden ilhamla Yeşiltepe, Gültepe olarak adlandırılmıştır, insanları çalışkan ve mesutturlar. Ancak teknolojik araç ve aletlerin köye girmesiyle birlikte köyün erkekleri yaptıkları işlerin pek çoğunu kadınlara bırakarak kahvehanede vakit geçirmeye başlarlar. Yeşilyurt’un televizyonla tanışması ile birlikte tembelleşme kervanına kadınlar da katılır. İlerleyen yıllarda köyün hemen her evine bilgisayarların girmesi sonucunda çocuklar doğadan, oyundan ve hayvanlardan uzaklaşarak evlere kapanır; ağaçtan, çiçekten, kuştan ve köpekten bihaber, sanal dünyanın müptelası olurlar. Artık köy hayatına, tabiatın gerçeklerine ve doğal olana yabancılaşan bir yığındır Yeşilyurtlular. Çok uzak olmayan bir geçmişe değin köy halkını kendiyile meşgul eden, karşılığında onlara ekonomik dönütler, psikolojik rahatlık ve değerli birer insan olma bilinci sunan doğal ortam yok olmaya yüz tutar. Oysa; “Yeşilyurt’un köyden dışarı açılan yollarının adı bile yeşillik kokuyordu. ‘Çamlıyol’, ‘Meşeliyol’, ‘Elmalıyol’ köye giren çıkan yollardan bazılarının adıydı. Köyün çevresindeki yer adları da şiir gibiydi. ‘Çamlıtepe’, ‘Güllütepe’, ‘Sümbültepe’, ‘Nergisovası’, ‘Baharovası’ bu yer adlarından bazılarıydı” (Bozdağ, 2016, s. 36).

Teknoloji ve modern olarak adlandırılan yaşam tarzı Yeşilyurt’u başkalaştırırken bir dönem köyün hırçın ve bıçkın delikanlısı Deli Ömer, uzun yıllar kanun kaçağı olarak yaşadığı Almanya’dan köyüne döner. Şahsiyetinde büyük değişim yaşayan Deli Ömer sakin, tabiat dostu, akıllanmış olgun bir insandır artık. Ancak yirmi beş yıl önce bıraktığı köyün halkında ve doğasındaki değişiklikleri gözlemleyerek üzülür. Yeşilyurt, tembelleşen insanı ve bozkırlaşan tabiatıyla adeta Kurakyurt olmuştur. Bir ara babasıyla köyde gezinirken ona; “-Baba, köyün dışına çıkalım. Elmalıyol’u çok özledim. Hacı Durmuş’un gözleri yaşardı. – O yolun adı artık ‘Yılanlıyol’ oğlum. Yeşildağ’ın adı Keldağ, Gültepe’nin adı Keltepe oldu. İnsanlarımız toprağa ihanet etti, bakmadı. Yakında toprak da bize bakmayacak” (Bozdağ, 2016, s. 41). Köyün doğasına ve halkının düştüğü duruma çok üzülen Deli Ömer sıklıkla onlara suyun ve yeşilin önemini anlatmaya çalışır, onu dinlemekten rahatsızlık duyan köylüler Deli Ömer’e Deli Yeşil demeye başlarlar. Kaçınılmaz kuraklığı ve susuzluğu köylüye haber veren Deli Ömer, kendince tedbirler almaya başlar. Evinin çevresinde bahçesi için minik su göletleri, diğer ihtiyaçları içinse su depoları yapar. Ona kulak asmayan halk edindikleri alışkanlıkları sürdürmeye devam ederler fakat baharın sonu olmasına karşın yağmurun yağmayışı kuraklığa ve köyde büyük bir su kıtlığına neden olur. Bu durum köylünün muvazenesini yitirme seviyesine ulaştığında insanlar adeta vahşileşirler. Su bulmak ümidiyle Deli Yeşil diyerek alaya aldıkları Ömerlerin evine ve su depolarına saldırır, onu linç ederler. Doğanın ve tabii olanın ikazına, feryadına kulak vermeyen köylüler insanlıktan uzaklaşmışlardır. Tabii olanı terk etmenin sosyolojik ve psikolojik erozyona uğraması kaçınılmazdır.

“Deli Yeşil”in bu kertede doğayla iç içe olması, tabiata değer vermenin önemine ilişkin açık mesajlar içermesi ekoeleştirel yönünü güçlendirir. Çerkez Bozdağ, doğa bilinci ve duyarlılığını hikâyenin tema, dil ve üslubuna yansıtmakla yetinmeyip kitabına isim ve kapak fotoğrafı olarak da tercih etmiştir. Bu tavrını niyetin somutlaşması biçiminde değerlendirmek mümkündür. İç Anadolu karasal iklime sahip, kurak bir coğrafyadır; bu nedenle bozkır olarak adlandırılır. Dolayısıyla tabiatın can suyu olan yağmurun az olması, yağışın değerini arttırır. Yeşilin suyu sevmesiyle birlikte yağışa neden oluşu bilimsel bir olgudur. Deli Yeşil olarak adlandırılan Ömer bu gerçekliğe sıkça dikkat çekmesinden ötürü köylülerce adına deli sıfatı eklenir. Onun ne kadar doğru söylediğini yöre halkı insanlıktan çıktıktan, bir anlamda tabii olan hallerinden çıkıp delirdiklerinde anlarlar.

Üretim yerine tüketimin yaşam tarzına dönüşmesi kaçınılmaz olarak tembelleşmeyi netice verir. Hazırcılığın ve kolaycılığın merkezi olarak şehir görülmesinden ötürü köyler boşalmaya, kentlere düzensiz göç başlar. Çünkü bakılmayan bağ olur dağ misali; “dağlardaki ağaçlar kesildikçe Yeşiltepe’ler boz tepeye, Gültepe’ler kel tepeye dönüşmeye başladı. Evlerin bahçelerindeki ağaçları

hastalık sardı. Yemyeşil bahçeler yabancı otların yuvası haline geldi” (Bozdağ, 2016, s. 37). Artık kümes hayvanı dahi barındırmayı yük görmeye başlayan köy halkı yumurtayı dahi ilçeden satın alırlar. Teknolojik aygıt ve araçlarla hızlı, ölçsüz şekilde tanışan kitlelerin tembelleşmesi; bilgisayar ve telefon gibi aygıtların sanal dünyasında esas kimliklerini yitirmeleri kaçınılmaz olur. Bu durum beraberinde ahlaki yozlaşmaya, doğal olandan uzaklaşıp anormal olana yol açar. Yeşilyurt köyünün kadınları televizyona bağımlı, erkekleri kahvehanelerde oyun oynamaya müptela olmaya başlarlar. Çocuklar ise bilgisayar ve internetin dünyasında öz değerlerinden yoksun olma yolunda hızla ilerlerler; “Evlere bilgisayar girdikten sonra çocuklar hiçbir işe bakmaz oldu. Sanal âlemde öldürdükleri her düşmana bir puan alan çocuklar anayı, babayı dinlemez oldular. Sanal atların peşinden koşmaktan kapılarındaki gerçek atların ağıtlar yakan kişnemelerini hiç duymadılar” (Bozdağ, 2016, s. 37). Bu cümleler yapay dünyanın cazibesi karşısında en güzel yıllarını kaybeden çocukların zamanla doğal olandan tamamen kopacaklarına dair yazarın ikazıdır. Bu açıdan bakıldığında “Deli Yeşil” derin ekoeleştirelinin doğayla sınırlanmayan insani ve toplumsal boyutunu içine alan bir hikâyedir. Dünyanın giderek şiddet sarmalına yuvarlanması, insanların ilişkilerinde diyalog yerine kavgayı tercih etmelerinin arka planında tabiatın ve doğal olandan uzaklaşma yatar.

Bu çalışmada “Tanzimat’tan günümüze değin Türk hikâyelerine ekolojik duyarlılık nasıl yansımıştır?” sorusunun yanıtı üzerinde durulmuştur.

Tanzimat dönemi Türk edebiyatının önde gelen kalemlerinden olan Samipaşazade Sezai’nin ve Cumhuriyet sonrası yazarlarımızdan Sait Faik Abasıyanık’ın hikâyelerinden bazıları ekoeleştirel açıdan incelenmiş, her iki yazarın doğaya olan duyarlılıklarının hikâyelerine yansıdığı görülmüştür. Yakın dönem yazarlarımızdan olan Çerkez Bozdağ’ın hikâyelerinde tabiata karşı yaklaşımı, kuşağı yazarlar arasında dikkat çekici ölçüdedir. Bozdağ’ın “Deli Yeşil” adlı hikâyesi tabiata ve doğal olana değer verme açısından özgün bir değer taşır.

Sonuç

Hemen her anlatı yazarı kahramanları ile az ya da çok özdeşleşir, onlardan birini kendine sözcü seçer, niyet ve düşüncelerini onun aracılığıyla aktarırlar. Bu bir anlamda okuyucuyla iletişim kurmadır. Ancak bu durum yazarı tebliğci ya da didaktik yazar seviyesine düşürme tehlikesini beraberinde getirir. Samipaşazade Sezai, Sait Faik ve Çerkez Bozdağ’ın hikâyelerinde okuyucularıyla paylaştıkları duyarlılıkları basit bir didaktizm yerine telkin olarak düşünmek daha doğru olacaktır. Nurettin Topçu telkinin duygu ve düşünce aktarımında etkin biçimde kullanılabileceğini belirtir (Topçu, 2019, s. 88). Her biri ekoeleştirel açıdan telkinler içeren bu hikâyelerin romantik duyarlılığa bağlı olarak yer yer tesadüfleri, gerçek hayatla çelişen sahneleri olsa bile doğaya ve tabii olana dikkat çektikleri açıktır. İlki, 1891’de yayımlanan “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır” ile 2016’da okuyucusuyla buluşan “Deli Yeşil”in yayınlanma aralıklarına bakıldığında okuyucularını doğaya karşı duyarlı olmaya çağıran yazarların dozu gittikçe artan ikazlarıyla karşılaşılır. “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır”da Çamlıca’da doğanın vazgeçilmezi ağaçların kesilmesi yerini çölleşmeye bırakırken “Deli Yeşil”de ise kıyılan sadece ağaçlar olmaz, katledilen aileler ve nesiller olur. Bu durumun beraberinde onarılması ve onulması olanaksız problemlere yol açar. Gidişatın olumluya evrilmesinde yapılacak şey ise Arne Naess ve Lawrence Buell gibi eko duyarlılık taşıyan uzmanların söylemlerini, ikazlarını dikkate almaktır. Edebi düzlemde tabii yaşama sürdürdüğü hayatla saygı gösteren ve hikâyelerinde bunu doğrudan ya da dolaylı biçimde anlatan Sait Faik’in “Hişt Hişt”te dile getirdiği gibi doğanın ayırında olmak, canlı-cansız varlıkların hişt hişt sesini duymak gerekir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu makale tek yazarlı olduğu için yazarın katkı oranı %100’dür.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması teşkil edebilecek bir durum yoktur.

Kaynaklar

- Abasıyanık, S. F. (2002). *Alemdağ'da var bir yılın*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arne, N. (1989). *Ecology, community and lifestyle*. UK: Cambridge University Press.
- Bozdağ, Ç. (2016). *Deli yeşil*. Ankara: Özbaran Ofset Matbaası.
- Çelik, Y. (2002). *Sait Faik ve İnsan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Glotfelty, C. (1996). "Introduction, *Literary Studies in an Age of Environment Crisis*", *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*, Edited by Glotfelty Cheryll and Harold Fromm. (ss. XV- XXXVII). Georgia: University of Georgia Press.
- Horkheimer, M. (2002). *Akıl tutulması*, Çev. Orhan Koçak. İstanbul: Metis Yayınları.
- Howarth, W. (1996). "Some principles of ecocriticism"; *the ecocriticism reader: Landmarks in literary ecology*, edited by glotfelty cheryll and harold fromm. (ss. 69- 91). Georgia: University of Georgia Press.
- Huyugüzel, Ö. F. (2018). *Eleştiri terimleri sözlüğü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karabulut, M. (2019). *Üslupbilim (Stilistik) ve Necip Fazıl Kısakürek'in şiirleri üzerine stilistik bir inceleme*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş, Dr. Muzaffer Şahin, 12. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara- 2011.
- Özdağ, U. (2017). *Çevreci eleştiriye giriş, doğa kültür edebiyat*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Samipaşazade Sezai. (2020). *Küçük şeyler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Tamkoç, G. (1994). "Derin ekolojinin genel çizgileri", *derin ekoloji*. İzmir: Ege Yayınları.
- Topçu, N. (2019). *Bergson*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Yedinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

In its simplest definition, ecocriticism is the study of the relationship between literature and the physical environment. This situation automatically transforms ecocriticism into an interdisciplinary science. The emergence of ecocriticism should be read in the light of these developments in the world of thought, art and literature. Even if not with the attitude of ecocriticism, many works are written about taking refuge in nature and the relationship between literature and nature. The aspect of environmental criticism regarding literary works has come a long way in recent years. Feminist ecocriticism and deep ecocriticism are the prominent variants of this approach today. It is especially important that deep ecocriticism considers nature in terms of purpose rather than means. The events of the last two hundred years make people feel strongly that they need to be aware of nature.

It is impossible for literature to deny itself from nature, this is also true for Turkish literature like all world literatures. In recent Turkish novels, Yaşar Kemal, Latife Tekin and Buket Uzuner give the best examples of novels that are not human-focused, give real value to nature and living things, and therefore have deep ecocriticism.

Method

In the study, based on the concept of ecocriticism, a literature review was carried out to include the relationship between literature and nature. This research was carried out according to document analysis, which is one of the qualitative research methods. In general, document review “contains the analysis of written materials containing information about the case or cases that are aimed to be researched” (Yıldırım & Şimşek, 2008, p. 187). In document review, which documents will be examined for research are determined according to the problem situation. In this research, three stories of our literature published in the pre-Republican, post-Republican and recent history were examined in order to determine how the ecocritical approach is in the genre of story in Turkish literature.

Content analysis method was used in the analysis of the data. According to Yıldırım and Şimşek (2008), in the content analysis method, the data is carefully read, the smallest details of the text are reached, and the categories are formed by bringing these codes together. The themes are reached based on the unity of the categories. The identified themes are presented to the readers in a method determined by the researcher. In the light of the explanations of Yıldırım and Şimşek (2008), firstly, Samipaşazade Sezai's story named “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır” in his work *Küçük Şeyler*, which can be considered as the first example of ecocriticism in the modern story, was discussed. Afterwards, Sait Faik Abasıyanık's story “Hişt Hişt”, who brought nature to a large extent in his works, and Çerkez Bozdağ's “Deli Ömer” story, which is seen as an example of recent ecocriticism, were examined. Thus, by giving examples of ecocriticism from the stories belonging to three different periods, namely pre-Republican, post-Republican and recent periods, the subject has been examined over a wide period of time.

Findings

In literary works, environmental awareness and focusing on nature appear as issues that deep ecocriticism attaches importance. In this context, many stories that create environmental awareness or arouse interest in Turkish literature can be mentioned. One of them is Samipaşazade Sezai's story “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır” in his work called *Küçük Şeyler*, which exhibits an approach other than the rote view of nature in Turkish literature. After the narrator went abroad for three years, centuries-old trees were cut down in Çamlıca. When the hero of the story returns home, he feels great sadness in the face of this sight. In “İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır”, which is a very rich narrative in terms of

ecocriticism, there is a reproach against the fact that trees, which are an important element of nature, are killed for the sake of money, even though they grow for a very long time.

Sait Faik, who has an important place in the change and development of Turkish storytelling, takes place as the narrator in almost every story. In *Abasıyanık*, which has a very rich contact with nature, nature takes place in a position far beyond the motif. Human, nature and seamen are the main story sources of Sait Faik. Among the Sait Faik stories, each of which can be considered as an example of ecocriticism, "Hişt Hişt" has a different and special place. It is important that nature is centered in fiction and that people see themselves as a part of nature. Although *hişt hişt* is an ordinary exclamation, the person who can hear this sound understands that nature is calling out to him. However, people outside the narrator in the story cannot clearly hear this call. Only the narrator, who finds himself in nature, hears this voice easily. There is no need to have the ears washed to hear, as the story says; Being sensitive and willing is enough. This is the point that *Abasıyanık* wants to draw attention to in "Hişt Hişt!".

The stories of *Samipaşazade Sezai* and *Sait Faik* draw attention to the sensitivity towards nature. However, *Çerkez Bozdağ*, one of the recent writers, exhibits an ecocritical attitude that warns people, rather than drawing attention to being sensitive to nature, in his book "Deli Yeşil", which is very rich in ecocriticism, and in his story with the same name. In "Deli Yeşil", the difference between the positive result of valuing nature and the sad ending of turning away is discussed. In "Deli Yeşil", which takes its inspiration from life, the place of nature in human and social life is handled very intensely.

In the village of *Yeşilyurt*, which has productive people, laziness begins when technological tools enter the natural flow of life. While technology is transforming *Yeşilyurt*, the vicious young man of the village, *Deli Ömer*, returns to his village from Germany. *Deli Ömer* is now a calm, nature-friendly, intelligent and mature person. However, he is saddened by the negative changes in the people and nature of the beautiful village he left twenty-five years ago. *Deli Ömer*, who informs and warns the villagers about the inevitable drought and the related thirst, takes measures in his own way. The people who do not listen to him continue to maintain their habits, but the lack of rain despite the end of spring causes drought and a great water shortage in the village. In the hope of finding water, the villagers attack the house and water tanks of *Ömer*, whom they mock as *Deli Yeşil*, and lynch him. Villagers who do not listen to the warning of nature and the natural have become wild.

It is inevitable for the masses to become lazy and lose their essential identity in the virtual world of devices such as computers and telephones, who meet with technological devices and tools in a rapid and unmeasured way. This situation causes a move away from the natural and towards the abnormal. *Çerkez Bozdağ's* story "Deli Yeşil" also presents a structure related to the human and social dimension of deep ecocriticism that is not limited to nature. The world's spiraling into violence, and people's preference for fighting over dialogue in their relationships lies in the distance from nature and what is natural.

Conclusion

Almost every narrator more or less identifies with their heroes, chooses one of them as a spokesperson; they convey their intentions and thoughts through him. In a sense, this is communicating with the reader. It would be more correct to think of the sensitivities shared by *Samipaşazade Sezai*, *Sait Faik* and *Çerkez Bozdağ* with their readers in their stories as a suggestion rather than a simple didacticism. It is clear that these stories, each of which contains suggestions for ecocriticism, draw attention to nature and the natural, even if they contain coincidences from time to time and scenes that contradict real life, depending on romantic sensitivity. The only thing to do for the trend to evolve into a positive one is to be aware of nature, to hear its voice and to be a part of it.